

Kapitülasyonlar Verilmeli Mi?

Bu günkü yazımda yararlı mı yoksa zararlı mı tartışmalarının yoğun bir şekilde yaşandığı kapitülasyonlar konusunu ele almaya çalışacağım.

Bilindiği gibi; Anadolu Selçuklu Devleti zamanında Venedik ve Cenevizli Tüccarlara birtakım ticari imtiyazlar verilmişti. Ege kıyılarında kurulan Türkmen Beylikleri ise erken dönemde 1311'de Menteşe Beyliği Rodos şövalyelerine, 1348'de Aydınöğlu Hızır Bey Latin Tüccarlarına imtiyazlar vermiş; ticari antlaşmalar yapmıştı. Bu yerler I. Bayezid zamanında Osmanlı idaresine girince bu imtiyazlar onaylanmakla kalmadı, Anadolu ve Rumeli'de birçok yere de yayıldı.

Çanakkale Boğazı'nın Türklerin eline geçmesiyle birlikte Osmanlıların boğazlar yolu ile deniz ticaretini kontrol altına almaya başladıkları ve ilk kapitülasyonu 1365'te Reguza Cumhuriyetine verdiği bilinmektedir. Edirne'nin fethinden sonra Venedikliler Osmanlı Devletinden ticari imtiyaz elde edebilmek için girişimlerde bulunmaya başlamışlardı. 1384'te Osmanlı İmparatorluğundan hububat ithal etmek ve Osmanlı Toprağında ticari bir üs kurmak için diplomatik girişimlerde bulunan Venedik başarılı da oldu. 1387'de Cenova'ya kapitülasyon verildi. Venedik'e verilen kapitülasyonlar 1419'da Çelebi Mehmet tarafından da onaylandı.

Fatih ve II. Bayezid döneminde Venedik'e Kefe ve Trabzon'da ticari imtiyazlar verildi. 1498'de Napoli 'Krallığı'na, 1503'te yeniden Venediklilere imtiyazlar verildi.

Fatih Sultan Mehmet, II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim devirlerinde tek taraflı hakimiyet tasarrufları ile Batılılara verilen müsaadeler bu tür imtiyazlardır.

Kapitülasyon antlaşmalarının en tanınmış Şubat 1536'da Kanuni'nin sadrazamı Damat (Makbul ve Maktul) İbrahim Paşa ile I. François'in elçisi Jean de la Forest arasında 17 maddelik dostluk ve ticaret antlaşması adı altında yapıldı. 17 maddeden ibaret olan bu antlaşmanın esasları ticaret serbestliği, deniz nakliyatı serbestliği, esaret, korsanlık, mal ve can emniyeti ile adli hükümler üstünde toplanır.

İlk iki dönem konusunda genel bir değerlendirme yapacak olursak, kapitülasyon hükümlerinin ticaret ve barış antlaşmalarına eklenmesinin ilk dönemde bir sakınca teşkil etmediğini söyleyebiliriz. Çünkü bu dönemde Osmanlı Devleti güçlü olduğu gibi, Avrupa

Devletler ailesinin bir üyesi değildi. Ancak bu durumun sürekli böyle devam edeceğini ben bir siyaset bilimci olarak düşünmüyorum. Bir gün Osmanlı Devleti artık güçlü olmadığında ve Avrupa devletler ailesine kabul edildiğinde, kapitülasyonlar ile verilen ayrıcalıklar devleti sıkıntıya sokmaya başlayacaktır.

Osmanlı Devleti, ileride ortaya çıkabilecek olan milli egemenlik doktrininin önemini anlamaya başladığı zaman Avrupalı devletler bu ilkedan Osmanlı Devleti'nin yararlanmasını istemeyeceklerdir. Eğer devlet gücünü yitirir; kötü idare edilir ve rüşvetin devletin her kademesine hâkim olursa işte o zaman Osmanlı Devleti verdiği bu hakları uygulamak istemeyecektir. Osmanlı Devleti bazı kapitülasyon maddelerini uygulamaktan kaçınsa dahi, Avrupa devletleri kapitülasyon hükümlerinin artık uluslararası antlaşmaların bir parçası haline geldiğini, iki tarafın rızası olmaksızın ve yargı sisteminde reformlar yapılmadan feshedilemeyeceğini savunarak uygulanmaları konusunda ısrar edeceklerdir.

İşte bu öngörüler çerçevesinde Avrupalı devletlere devletimizin gücünü ortaya koymak için verdiğimiz imtiyazlarda daha dikkatli olmalıyız.